

เหตุผลที่ ร.4 ทรงปฏิเสธเปลี่ยนศาสนา เพยพระราชหัตถเลขาตอกกลับ

“การรณรงค์เชื้อลัทธิโบราณ”

ไกรฤกษ์ นานา

ลายพระหัตถ์ถึงพระเจ้าแผ่นดินด้วยกัน ก็มักจะทรงเริ่มต้นเขียนพระราชสาส์นด้วยความยำเกรง โดยทรงใช้ถ้อยคำที่อ่อนหวาน ประดับด้วยวาทศิลป์ชวนฟัง แต่ค่อนข้างอ้อมค้อมกววน ยกเหตุผล และใช้ข้ออ้างอิงมากมาย ในขณะที่แสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเจียมตัว และความไม่สันหัตถ์กรณีแบบผู้นำประเทศด้อยพัฒนา

เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะต้องการคำแนะนำ ต้องการความเข้าใจจากผู้นำประเทศมหาอำนาจที่ก้าวหน้าไปไกลกว่า และเพื่อเรียกร้องความสนใจ ความเห็นอกเห็นใจ อันจะเป็นเครื่องมือทำให้ผู้นำประเทศใหญ่เกิดความเมตตาสงสารประเทศเล็กที่ไร้พิษสง ทว่าชื่อตรงน่าคบหา ล้วนเป็นกุศโลบายทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่สังเกต ได้ไม่ยากนัก¹

แต่ในพระราชหัตถเลขาอีกแบบหนึ่ง ทรงมีถึงบุคคลธรรมดา ผู้ที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าผู้นำประเทศ กลับมีวิธีการเขียนที่แตกต่างออกไป ทั้งที่ยังมีเป้าหมายเดียวกันนั่นคือการแสดงความเป็นมิตร และต้องการคบค้าสมาคมด้วย

โดยในพระราชหัตถเลขาถึงสามัญชนนั้น ทรงเปิดเผยความในพระทัยอย่างไม่เกรงใจ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าในภูมิความรู้และความคิดเห็นที่เป็นเอกเทศของนักปกครองผู้คงแก่เรียน เป็นผู้มีการวิจรรณญาณกว้างขวาง ทรงวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิความเชื่อต่างๆ ด้วยสติปัญญา ทรงแสดงความคิดเห็น ในขณะเดียวกันก็ยกเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ลุ่มหลงมกมายดังเช่นชาวตะวันตกออกไปตามที่ชาวตะวันตกรู้จัก ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้คู่ สนทนาที่คิดว่ารอบรู้มากกว่าพระองค์ได้เผยได้ หรือเลิกอมงมุมิในสิ่งที่ตนคิดว่าดีเลิศกว่าชนชาติอื่นให้กลับไปทำความเข้าใจเสียใหม่

ทัศนคติและความก้าวหน้าทางความคิดของพระองค์

ทำให้เราเข้าใจถึงพระบรมราโชบายในการปกครองคน และการดำเนินนโยบายกับชาวต่างประเทศอันเป็นจุดเด่นในรัชกาลที่ 4 ซึ่งผิดกับพระมหากษัตริย์ในยุคก่อนหน้านั้นที่ทรงปิดตนเองจากโลกภายนอก ความคิดที่เปิดเผย และมีหลักการเช่นนี้เปรียบประดุจเกราะคุ้มกันภัยให้ชาติมหาอำนาจไม่ขึ้นนโยบายรุนแรงเด็ดขาดกับประเทศสยามดังเช่นที่ชาวตะวันตกกระทำต่อจีน อินเดีย พม่า หรือแม้แต่ญี่ปุ่นในระยะเวลาเดียวกัน

พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงสามัญชนดังกล่าวทรง มีไปถึงนายและนางเอ็ดดี้ (Mr. & Mrs. Eddy) ชาวนคร นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392) เมื่อทรง ดำรงพระอิสริยยศเจ้าฟ้ามงกุฎ และมีสมณศักดิ์เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ ถึงแม้จะยังมีได้เสวยราชย์เป็น พระเจ้าแผ่นดิน แต่ก็ทรงสั่งสมความรู้มากมายพอที่จะสนทนารธรรมและถูกปัญหาบ้านเมืองกับ ฝรั่งเศสระดับสาธุนคุณโดยใช้ภาษาอังกฤษที่มีใช้ภาษาของชาวสยามด้วยความรอบคอบรัดกุม

พระราชหัตถเลขานี้มีเนื้อความปฏิเสธความหวังดีของนายเอ็ดดี้ ที่แนะนำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหันมารับนับถือคริสต์ศาสนา ในฐานะที่ทรงเป็นพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ จึงทรงใช้เหตุผลอธิบายจนฝรั่งเศสเข้าใจได้ภายในเนื้อหาของจดหมายเพียง 2 ฉบับ ทั้งยังได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเทียบบาลของราชสำนัก เช่น การเสด็จฯ ออกนอกประเทศของพระมหากษัตริย์ไทยเป็นสิ่งที่ต้องห้ามมาก่อน เป็นต้น

ความคิดที่จะเปลี่ยนศาสนาพระเจ้าแผ่นดินไทย

ลัทธิิกายที่นายเอ็ดดี้ซึ่งเป็นมิชชันนารีหรือหมอสอนศาสนาพยายามแนะนำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) มีลักษณะแตกต่างออกไปจากนิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) ที่บาทหลวงจากยุโรป นำเข้ามาเผยแพร่ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

โดยที่มิชชันนารีชาวอเมริกันเดินทางเข้ามาเผยแพร่ นิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยครั้งแรกในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 มิชชันนารีโปรเตสแตนต์เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติซึ่งทำให้คนไทยมีความสนใจและนับถือแตกต่างไปจากพวกบาทหลวงคาทอลิกที่เคยเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมาก่อนแล้ว ทั้งนี้ เพราะมิชชันนารีส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาดี ได้รับการฝึกอบรมมาในสาขาวิชาต่างๆ ดังเช่น วิชาการแพทย์และวิทยาศาสตร์ ผิดกับพวกบาทหลวงคาทอลิกที่ได้รับการฝึกอบรมในทางศาสนาเสียมากกว่าทางโลก ในช่วงหลังของพุทธศตวรรษที่ 24 นั้น เป็นเวลาที่ประเทศต่างๆ ทางตะวันตกได้ผ่านสมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการซึ่งตรงกับประมาณปี ค.ศ. 1857 และการปฏิวัติอุตสาหกรรม (ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา) มาแล้ว เทคโนโลยีของทางตะวันตกได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว มิชชันนารีที่ได้รับการศึกษามาอย่างดีจึงเป็นบุคคลที่มีลักษณะเป็นทั้งนักวิชาการที่มีความรู้ มีความคิดอ่านเป็นวิทยาศาสตร์และค่อนข้างไปทางเสรีนิยม ผิดกับบาทหลวงคาทอลิก แต่ในขณะเดียวกันก็มีศรัทธาแรงกล้าและมีความมุ่งมั่นอันแน่วแน่ที่จะเผยแพร่ศาสนาด้วย

คุณลักษณะของมิชชันนารีอเมริกันจึงสอดคล้องกับแนวความคิดของเจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของไทย ปลายรัชกาลที่ 3 มีอาทิ เจ้าฟ้ามงกุฎ (รัชกาลที่ 4) เจ้าฟ้าน้อย (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ฯลฯ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้า รู้ภาษาอังกฤษดี และกำลังต้องการเรียนรู้ศิลปวิทยาการสมัยใหม่ของชาวตะวันตก

มิชชันนารีอเมริกันได้นำวิชาการทางการแพทย์และนำเครื่องจักร เครื่องกล เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ที่ผลิตด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเผยแพร่ โดยมีจุดประสงค์ที่จะสร้างความนับถือเลื่อมใสในหมู่คนไทย อันจะนำไปสู่การเข้ารับในที่สุด มิชชันนารีสามารถรักษาโรคภัยที่คนไทยหวาดกลัวและแพทย์ไทยไม่สามารถรักษาได้ การแพทย์สมัยใหม่ที่สร้างความตื่นตัวในหมู่คนไทยมากที่สุดก็คือการผ่าตัด เช่น ผ่าตัดเนื้องอก ผ่าตัดแขนขา การลอก ตาต้อ และการถอนฟัน มิชชันนารีอเมริกันจึงเป็นที่โปรดปรานของเจ้าฟ้ามงกุฎ ในจำนวนนี้มีหมอบรัดเลย์ หมอมัตตูน และหมอเฮ้าส์

หมอเฮ้าส์มีสหายเป็นมิชชันนารีสังกัดเดียวกันอีกคนหนึ่งชื่อนายเอ็ดดี้ นายเอ็ดดี้จึงเป็นมิชชันนารีนอกพื้นที่ที่พยายามใช้ความสามารถของตนเกลี้ยกล่อมให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสนใจคริสต์ศาสนา ทั้งที่ไม่ปรากฏว่านายเอ็ดดี้เคยเข้ามาเมืองไทยเลยจนตลอดรัชกาลที่ 4

แต่การที่มิชชันนารีอเมริกันเป็นทั้งแพทย์ (หมอ) ที่ชำนาญการวิชาทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และขณะเดียวกันก็เป็นสาวกผู้เผยแผ่คำสอนของพระเป็นเจ้า ซึ่งเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจของคนในโลกเก่าที่มักจะปฏิเสธความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ทำให้วิชาชีพของมิชชันนารีขัดแย้งกับหลักการของตนเองอยู่เสมอๆ เช่น มิชชันนารีสอนว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวง นับแต่ภูผาไปจนถึงก้อนน้ำในท้องของมนุษย์ ทฤษฎีเช่นนี้ทำให้คนไทยตั้งคำถามว่า ถ้าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ เหตุใดต้องสร้างให้มีคนชั่ว คนพิการ และคนป่วย ทำไมไม่สร้างให้มีแต่คนดี คนร่างกายแข็งแรงสวยงาม จะได้มีความสุขโดยทั่วกัน มิชชันนารียังสอนด้วยความเป็นไปต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ไม่ว่าจะดีหรือเลว ดังเช่นการเกิดโรคระบาด ภัยธรรมชาติ หรืออุบัติเหตุต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์ ต้องตายไปทีละมากๆ รวมทั้งเด็กที่ยังไม่เคยทำผิดสิ่งใดเลยนั้น ล้วนเกิดขึ้นด้วยพระประสงค์ของพระเจ้า ในยุคที่คนไทยต้องเผชิญกับโรคระบาดที่คร่าชีวิตผู้คนไปคราวละมากมายอยู่เป็นเนืองนิตย์ คำสอนของมิชชันนารีว่า ภัยพิบัติเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะพระเจ้าต้องการจะทดสอบว่ามนุษย์จะรักหรือเกลียดพระเจ้านั้น เป็นเหตุผลที่คนไทยไม่อาจยอมรับได้²

งานของมิชชันนารีในเมืองไทยจึงไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก เพราะคำสอนของพวกเขามักจะขัดกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สอนให้ชาวพุทธเชื่อในกฎแห่งกรรม ทั้งนี้ เพราะความเป็นไปในชีวิตมนุษย์นั้นเกิดขึ้นด้วยการกระทำของมนุษย์เอง มนุษย์จึงต้องรับผลจากเวรกรรมที่ตนก่อขึ้น คำสอนนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจชาวสยามมาช้านานเลยส่งผลให้ศาสนาใหม่ที่ฝรั่งนำเข้ามา เช่น โรมันคาทอลิก ต่อมาก็คือโปรเตสแตนต์ ไม่ค่อยเป็นที่เลื่อมใสนัก

ยิ่งไปกว่านั้นมิชชันนารียังมองชาวตะวันตกกว่าป่าเถื่อน และดูถูกคนไม่นับถือพระเจ้าว่าเป็นคนโง่ และ พยายามว่าความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของชาวตะวันตกเกิดขึ้นเพราะอำนาจของพระเจ้า มิชชันนารีพยายามใช้ประเด็นนี้เป็นเหตุผล เพราะสังเกตเห็นว่าคนไทยมีความตื่นตัวขึ้นชมต่อเทคโนโลยีอันทันสมัยของชาวตะวันตก แต่สิ่งที่ขัดกับสายตาคนไทยก็คือ เซลยศึกที่ดี พวกที่รักชาวญวนเข้ารีตที่ดี หรือคนจีนที่ยอมนับถือ คริสต์ก็มีได้มีความเจริญอย่างฝรั่ง ภายหลังจากเข้ารีต มิชชันนารีอเมริกันจึงหันมาเปลี่ยนความคิดเจ้านาย และชนชั้นปกครองของไทยให้หันมาสนใจคริสต์ศาสนาแทน เพราะเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่เชื่อฟังเจ้านายและพอใจอีตราขสำนักเป็นแบบอย่างอยู่เสมอ แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก

เจ้านายเชื่อพระเจ้าก็เห็นว่าความเจริญทางวิทยาศาสตร์มีโชติอิทธิพลของศาสนาแต่เป็นผลงานทางวิชาการของชาวยุโรปเอง การแยกความเจริญทางเทคโนโลยีของฝรั่งออกจากศาสนาเช่นนี้ เป็นการแสดงถึงความพยายามของคนไทยที่จะรับวัฒนธรรมตะวันตกเฉพาะในส่วนที่ปรับเข้ามาใช้ในสังคมไทยได้เท่านั้น ผู้นำไทยได้บอกมิชชันนารี และบาทหลวงให้ทราบว่าจะยอมรับเฉพาะความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของฝรั่ง ส่วนเรื่องศาสนาซึ่งเป็นคนละส่วนกับเทคโนโลยีนั้นคนไทยไม่ยอมรับ คนไทยที่เป็นครูสอนภาษาไทยให้แก่หมอบรัดเลย์ก็ได้อธิบายให้หมอบรัดเลย์ฟังอย่างชัดเจนว่า คนไทยไม่สามารถยอมรับทฤษฎีพระเจ้าทรงสร้างโลกและทฤษฎีที่ว่าคนมีชีวิตเคลื่อนไหวได้ก็โดยพระเจ้า ถ้าคนไทยจะเข้ารีตก็จะต้องค้นพบความจริงเสียก่อนถึงจะยอมรับ และถ้าพวกเขายอมรับแล้ว แม้พวกเจ้านายและขุนนางก็ไม่สามารถเชื่อใจให้คนไทยละทิ้งความเชื่อได้

การมีพระเจ้าเพียงองค์เดียวของคริสเตียนหรือ ความเชื่อของนิกายโปรเตสแตนต์ก็ขัดแย้งกับการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธโดยสิ้นเชิง ตามหลักคำสอนที่ว่าคริสเตียนจะต้องนับถือแต่พระเจ้าของชาวคริสต์แต่พระองค์เดียวเท่านั้น ห้ามนับถือพระเจ้าหรือเทวดาอื่นใดอีก เมื่อคนไทยเคยชินกับเสรีภาพที่จะนับถือเทพเจ้าหลายองค์ในขณะเดียวกับที่เคารพนับถือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยนั้น การที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของศาสนาคริสต์ดังกล่าวจึงเป็นการฝืนความเชื่อแต่โบราณอย่างมาก การที่มิชชันนารีกล่าวว่า ถ้าคนไหนไม่นับถือพระเจ้าก็ต้องตกนรก พระเจ้าองค์เดียวเท่านั้นที่จะ ล้างบาปให้มนุษย์เพื่อมิให้มนุษย์ต้องตกนรกได้ หลักคำ สอนของศาสนาคริสต์ที่ยืนยันให้นับถือพระเจ้าองค์เดียวเช่นนี้ คนไทยเห็นว่าเป็นความใจแคบ²

อุปสรรค

สำคัญของคณะมิชชันนารีเกิดจากความเชื่อมั่นว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาอันเที่ยงแท้แต่เพียงศาสนาเดียว ทั้งก่อนจะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเอเชีย บาทหลวงและมิชชันนารีก็ได้ศึกษาศาสนาอื่นและขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นทั้งหลายให้เพียงพอจึงมีปัญหามากมายในการปรับตัวให้เข้ากับชาวพื้นเมือง

สำหรับพวกมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยใน สมัยรัชกาลที่ 3 นั้น ยังได้รับอิทธิพลจากการฟื้นฟูคริสต์ศาสนาในอเมริกาในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่

สำนักมิชชันนารีหนุ่มสาวในอเมริกาออกไปทำงานต่างแดนด้วยศรัทธาอันแรงกล้า พวกเขาเชื่อมั่นอย่างจริงจังว่าจะมาช่วยคนไทยให้รอดพ้นจากนรก ศรัทธาอันแรงกล้าเช่นนี้ทำให้มิชชันนารีมีอคติอย่างแรงต่อศาสนาพุทธตามไปด้วย

พวกมิชชันนารีจึงหันมาคบค้าสมาคมกับพวกขุนนางไทย และพยายามใกล้ชิดเจ้านายฝ่ายหน้ามากขึ้นเพื่อผลประโยชน์ในการเผยแผ่ศาสนา พวกเขาเชื่อว่าวิชาความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่จะเป็นใบเบิกทางได้ดีกว่าปลูกฝังความเชื่อกับราชฎรที่ยังขาดการศึกษา พวกเขานำเครื่องพิมพ์ดีดเข้า คิดแม่พิมพ์อักษรไทย และเริ่มพิมพ์หนังสือพิมพ์เพื่อออกประกาศทางราชการเป็นสิ่งที่ราชสำนักต้องการก่อน ต่อมาก็เลยเถิดไปพิมพ์หนังสือที่โจมตีความเชื่ออันล้ำหลังของศาสนาพุทธ หนังสือที่มิชชันนารีจัดพิมพ์และก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรงในราชสำนักไทยคือหนังสือชื่อ Golden Balance ซึ่งพิมพ์ออกในปี พ.ศ. 2393 หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเปรียบเทียบศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์และโจมตีศาสนาพุทธในด้านต่างๆ การกระทำเช่นนี้ของมิชชันนารีทำให้ราชสำนักไทยและคนไทยเกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อคริสเตียน และต้องใช้มาตรการรุนแรงเป็นบางครั้ง ดังได้กล่าวแล้ว ข้างต้น คำถามที่รัฐบาลไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ต้องตั้งกระทู้ต่อบาทหลวงและมิชชันนารีอยู่เสมอและเหมือนๆ กันก็คือ เมื่อคนไทยไม่ได้ติเตียนศาสนาคริสต์อย่างใดแล้ว แต่เหตุใดทางคริสเตียนจึงมาติเตียนศาสนาของคนไทยด้วยเล่า²

ต่อไปนี้เป็นหลักฐานใหม่ที่แสดงว่าเคยมีการปะทะคารม และเปิดเผยความรู้สึกที่ไม่เห็นด้วยกับคำสอนของพวกมิชชันนารีอเมริกันโดยเจ้าฟ้ามงกุฎ พระองค์อาจจะทรงเป็นมิตรที่ดีต่อพวกฝรั่ง หากแต่ถ้าฝรั่งจะตั้งหน้าแต่หักหาญน้ำใจและบังคับขู่เข็ญกันไปแล้ว พระองค์ก็จะไม่พอพระทัยเลยและจะไม่เกรงใจกันอีกต่อไป

อนึ่ง ผู้เขียนได้นำข้อความภาษาอังกฤษจากต้นฉบับของลายพระหัตถ์มาแสดงให้ดูด้วยเพื่อเราจะได้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษอย่างแตกฉานของเจ้านายไทยในอดีต โดยมีคำแปลเป็นไทยประกอบคู่กันไป (ดูภาพประกอบ) สำนวนภาษาไทยที่ปรากฏนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาตำราสารานุกรมได้ประทานแก่ม่อมเจ้าพรพิมลพรรณ รัชนี้ เป็นผู้แปลไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2474 ดังนี้

(ฉบับที่ 1)

แห่งหนึ่งในทะเล 130_261 แล็ดติจู้ดเหนือ

แล 1010_31 ลองติจู้ดวันออกในอ่าวสยาม

วันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392)

ในระหว่างเที่ยวหรือเดินทางของผู้เซ็นนามข้างท้ายจดหมายมายังมิสเตอร์แลมิลซิช เอ็ดดี แห่งนิวยอร์ก ยูไนเตดสเตต ให้ทราบ

ข้าพเจ้ามีเกียรติได้รับโดยปิตีซึ่งจดหมายประกอบด้วย เมตตาของท่านเป็นลายมืองามที่สุดของมิสซิช เอ็ดดี เขียนที่เมืองวอร์เตอร์ฟอร์ด ชาร์.โค. สเตตแห่งนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1848 (พ.ศ. 2391) จดหมายฉบับนั้น ข้าพเจ้าได้รับจากมือมิตรของท่านแลของข้าพเจ้า ดอกเตอร์ เอส.อาร์. เฮาส์ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายนปีนี้ ในขณะที่กำลังเกิดอหิวาตกโรคหรือ “cholera” 1 อย่างร้ายแรง ซึ่งพึงจะมาเยี่ยมประเทศเรา แลลดจำนวนราษฎรในกรุงเทพฯ ลงไปภายใน 4 อาทิตย์ หรือ 1 เดือน ตั้งแต่วันที่ 16 แลที่ 17 เดือนมิถุนายนปีนี้

เพราะความเดือดร้อนนั้นเป็นเหตุ ข้าพเจ้าจึงต้องขอสารภาพว่า ข้าพเจ้าไม่สามารถเขียนหนังสือตอบจดหมายท่านได้ แลสิ่มาจนวันนี้รวมเวลา 4 เดือน บริบูรณ์ แต่ในบัดนี้ข้าพเจ้ากำลังอยู่ในการเดินทางอย่างสุขสบาย เพื่อจะพาจดหมายแลของให้ซึ่งเหมาะแก่การที่จะส่งไปให้มิตรชาวต่างประเทศของข้าพเจ้าไปฝากเรือซึ่งจะออกนอกประเทศ เรือนั้นพร้อมจะออกแล่นจากที่ทอดสมอในอ่าวของเรา ข้าพเจ้าจึงเห็นจดหมายของท่านในหีบเขียนหนังสือของข้าพเจ้า จดหมายนั้นเป็นเครื่องเตือนให้ข้าพเจ้ารีบเขียนมาถึงท่านจากที่นี่โดยเร็วปราศจากความรังโร

ข้าพเจ้าสังเกตอ่องแท้จากเค้าความในจดหมาย ท่านลงวันที่ 6 ตุลาคมนี้ว่า จดหมายฉบับที่ 2 ซึ่งข้าพเจ้าส่งไปพร้อมกับของบางอย่างในประเทศนี้ (ข้าพเจ้าได้ส่งไปกำนันท่านเพื่อให้เห็นฝีมือโง่เขลาของราษฎรเราผู้ต่ำต้อยแลอัปความรู้ ตามคำแนะนำแห่งมิตรของข้าพเจ้า คือ ดอกเตอร์ เอส.อาร์. เฮาส์) จดหมายแลของเหล่านั้นได้มอบไปกับเรือซึ่งจะออกไปเมืองกวางตุ้งแล้วเลยไปอเมริกาผ่านไปทางเมืองจีน อันเป็นที่ซึ่งเราได้ยินว่ากำปั่นของประเทศอเมริกาเคยมาเสมอๆ แต่จดหมายแลของเหล่านั้นยังไม่ถึงมือท่าน เพราะจดหมายนั้น (คือ ฉบับที่ 2 ของข้าพเจ้าพร้อมด้วยของให้บางอย่าง) ซึ่งจะส่งลงเรือเมื่อเดือนมิถุนายนหรือกรกฎาคมปีก่อน ก่อนวันซึ่งท่านลงไว้ในจดหมาย ของท่านประมาณ 3 เดือน ข้าพเจ้าหวังว่าเมื่อท่านรับจดหมายฉบับนี้แล้ว ท่านคงจะเขียนตอบมาอีก

ท่านจงอนุญาตให้ข้าพเจ้าพูดจริงปราศจากข้อความใดๆ ซึ่งใกล้กับความเท็จ หรือเคลือบคลุมเป็นต้น เพราะความสัตย์ยอมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในศาสนาทั้งสิ้นในโลก แม้ผู้ทำบาปเป็นอันมากซึ่งทงตนว่าเฉลียวฉลาด นึกว่าสิ่งนั้น (ความสัตย์) เป็นของซึ่งบางทีก็หาประโยชน์มิได้ ถึงกระนั้นความสัตย์ก็ยังเป็นยอดแห่งธรรมะบริสุทธิ์² เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอกล่าวตามความจริงที่อยู่ในใจข้าพเจ้า

ข้อความในจดหมายของท่านนั้นมักกล่าวถึงความน่าพิศวงแลน่าชมแห่งคุณสมบัติของมิลเตอร์แมตตูนแลมิลเตอร์ เอส.อาร์. เฮาส์ เพื่อให้เป็นเครื่องทำความอัศจรรย์ใจให้เกิดแก่ข้าพเจ้า ซึ่งอาจเป็นทางเบื้องต้นชักจูงให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนไปถือคฤหัสถ์ศาสนาโดยง่าย แต่คำพูดเช่นนั้น มิซชันนารีทุกคนได้พูดแลบรรยายณที่นี้มา มากแล้วกว่าที่ท่านกล่าว พูดซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นของชินหู เพราะไทยเรารู้แน่แล้วว่าการเผยแพร่ศาสนาของชาวเมืองคฤหัสถ์นั้ได้กระทำโดยประการที่เคยนาคฤหัสถ์ศาสนาไปสั่งสอนชาวป่า แลชาวประเทศมิลักชะได้ง่ายดายตามวิธีของโคลัมบัสเปนต์น อึ่งพวก มิซชันนารีผู้มีความรู้ทางศาสนา ดังได้กล่าวแล้ว ไม่มีตำแหน่งที่จะหาเลี้ยงชีพในเมืองมารดาของตนโดยวิชาที่มีอยู่ เพราะว่ามีนักเทศน์แลครูสอนศาสนาวิธีเดียวกัน มากเกินกว่าจำนวนวัดที่มีในประเทศคฤหัสถ์นั้ทั้งหมด จึงต้องดำเนินการหาเลี้ยงชีพด้วยอาศรัยรับเงินของ ผู้มีใจกอบด้วยปรานี ยอมสละง่าย ซึ่งผู้จ้าง (ของพวกมิซชันนารี) บรรดาแลให้มีความยินดียอมเสียเงินเพื่อให้มีผู้นำศาสนาที่นับถือของตนไปเทศน์สั่งสอนในเมืองอื่นๆ ซึ่งตนเห็นว่าราชกรอยู่ในความมีดมนที่ไร้ปัญญาคือ ความสว่าง แต่คนมีปัญญาเช่นข้าพเจ้าแลคนอื่นที่มีความรู้ทราบดีแล้วว่าคฤหัสถ์ศาสนาเป็นเพียงแต่ **การมงายเชื้อลัทธิโบราณ**ของพวกยิวผู้ใกล้จะเป็นมิลักชะ แต่ว่าได้มีผู้
นำเข้าไปแพร่หลายในยุโรปก่อนแสงสว่างแห่งความรู้อันไม่มีข้อสงสัย คือวิทยาศาสตร์อันมหัศจรรย์ได้เกิดขึ้นในยุโรป ดั่งนั้นคฤหัสถ์ศาสนาจึงเป็นลัทธิที่นับถือของชาวยุโรปมาจนทุกวันนี้

เราติดต่อกับมิตรชาวอังกฤษแลอเมริกันนั้นก็เพื่อความรู้ในทางวิทยาศาสตร์แลศิลปศาสตร์ หาใช้ติดต่อก็เพราะชื่นชมแลอัศจรรย์ใจในศาสนาสามัญนั้ไม่ เพราะเราทราบแล้วว่ามิคนเป็นอันมากซึ่งรอบรู้วิชาแลเป็นอาจารย์ในวิทยาศาสตร์ต่างๆ เช่น ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ไวยากรณ์ แลการเดินเรือ เป็นต้น พวกนี้ดิฉินแลปฏิเสธทุกข้อที่กล่าวไว้ในไบเบิล แลแสดงว่าไม่เชื่อถือเลย ขอท่านอย่ามัวกังวลเขียนแนะนำมาในเรื่องเช่นนั้น ถ้าข้าพเจ้าเชื่อลัทธินั้น ข้าพเจ้าก็คงจะเข้าอยู่ในศาสนาคฤหัสถ์นั้เสียก่อนที่ท่านได้ยินนามข้าพเจ้านานแล้วกระมัง นอกจากนั้นการสนทนาซึ่งเกี่ยวกับศาสนา อาจเป็นเครื่องเดือดร้อนแก่ท่านโดยข้อคำที่อาจกล่าวแก่กันต่อไป มิตรข้าพเจ้าหลายคนที่เป็นคฤหัสถ์นั้มักคิดกันว่าข้าพเจ้ามีความติดต่อกับมิตรชาวยุโรปแลชาวอเมริกันก็เพราะพิศวงในความประหลาดของผู้นั้ๆ ไปทุกๆ ทาง ข้อนี้เป็เหตุให้พากันคิดว่าอาจชักจูงข้าพเจ้าไปเข้าศาสนาของเขาได้ง่ายกว่า คนอื่น และถ้าข้าพเจ้าเป็นคฤหัสถ์นั้แล้ว ภายหลังพวกขุนนางแลราชกรประเทศนั้ก็จะเป็นอันมากก็จะพากันเลื่อมใสตาม แลอาจชักนำไปเป็นคฤหัสถ์นั้ได้โดยเร็วอย่างสดวกทั้งนี้เพราะข้าพเจ้ามีสมณศักดิ์สูงในพุทธศาสนา เป็นผู้นำหน้าชาติในการบุญเพื่อสู่ความสุขชั่วนิรันดร เพราะฉนั้นราชกรก็คง

ทำตามข้าพเจ้าเหมือนกับเรื่องเกาะแซนดอเวดเป็นตัวอย่างความปรารถนาอันสามัญของพวกมิตรข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ โดยที่พวกนั้ๆ
เคยกระ
ทำกับพวกชาวป่าแลชาติมิลักชะเช่นเดียวกับทำแก่ชาวเกาะแซนดอเวดเป็นต้นมาแล้ว

แต่คนในประเทศของเราไม่เหมือนกับคนเหล่านั้น เพราะได้มีความรู้ในเรื่องธรรมะแลจรรยามานานแล้ว แม้ว่าได้มีลัทธิพราหมณ์แลลัทธิชาวป่าเป็นต้นมาปะปน

ทำให้เสียไปบ้างก็ยังเป็นลัทธิอันแจ่มแจ้งถูกต้องอย่างน่าพิศวง มีผลน่าเชื่อแลชื่นชมยิ่งกว่าลัทธิของชาติยิวที่ได้กล่าวมาแล้ว

ข้าพเจ้าขอกล่าวโดยจริงใจว่า ข้าพเจ้าขอบใจท่านมากในการที่ท่านปรารถนาให้ข้าพเจ้ามีความสุขทั้งภายในแลภายนอก ท่านจึงได้เขียนแนะนำมาในสิ่งซึ่งท่านเชื่อมั่นแล้วเต็มความคิดว่าเป็นหนทางอันปราศจากข้อสงสัยที่จะช่วยชีวิตสัตว์โลกให้มีความสุขนิรันดร แต่ข้าพเจ้ารับทำตามคำแนะนำของท่านไม่ได้ เพราะความเชื่อของข้าพเจ้ามีว่าธรรมชาติแลคุณความดีโดยกิริยาแลใจ อันเป็น น้ำเนื้อของศาสนาทั้งปวงทั่วโลกนั้นเป็นทางถูกต้องที่จะ ได้รับความสุขนิรันดร ใครคือใครสวดผู้ปรากฏแก่เราว่าไม่อิงไปกว่าบุคคลแปลกปลาตคนหนึ่ง ผู้ซึ่งความพิศวงของฝูงชนไร้ปัญญาแล้วเชื่อลัทธิงมงาย ได้ยกย่องขึ้นในสมัยนั้น แลชนชาติอื่นก็ได้นับถือตามๆ กันไปโดยความเขลา จนความเชื่อโดยเดาอย่างโง่งง ก็ได้ส่งสืบกันมา ข้าพเจ้าแสดงความขอบใจมายังท่านสักพันครั้งตอบแทนความเมตตากรุณาของท่าน แม้ความเมตตากรุณานั้นจะเป็นไปเพื่อชีวิตนิรันดรของข้าพเจ้า

ที่นี้มีผู้ดีหลายคนซึ่งแต่ก่อนได้เชื่อในเรื่องสร้างโลก แลโลกสถฐานตามตำราของพราหมณ์ ซึ่งคนแต่งหนังสือเรื่องพุทธศาสนาครั้งโบราณได้นำเข้ามาไว้เป็นลัทธิในพุทธศาสนาโดยไม่รังไร ผู้รู้อย่างเก่าของเรานั้นเมื่อแรกได้ยินหรือรับความรู้ของชาวยุโรปก็ได้โต้เถียงคัดค้านวิชานั้นๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ วิชาวัดเวลา วิชาเดินเรือ แลเคมีสตรียเป็นต้น พวกนั้นพากันคิดไปเสียว่าลักษณะแลความรู้เรื่องวิทยานั้นๆ คือปัญญาใดๆ ของชนชาติ มิฉะพินิจชักจูงให้เป็นไป หรือเป็นข้อความซึ่งได้รับอธิบายมาจากใครสวดแลจากคานุกิษย์ของใครสวด ครั้นภายหลังได้พิจารณาอย่างถ่องแท้ แลคิดค้นหาตัวอย่างด้วยเหตุผล ด้วยคำชี้แจง แลด้วยรูปการอย่างอื่นๆ บัดนี้ผู้มีความเฉลียวฉลาดแลผู้มีปัญญาในประเทศเรามีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์อันกล่าวมาแล้วแลมีความยินดีในวิชานั้นๆ เป็นอันมาก จนกระทั่งบางคนรวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วยได้พากันพยายามศึกษาภาษาอังกฤษเพื่อจะได้มีความรู้อ่าน ตำราภาษาอังกฤษในเรื่องวิทยาศาสตร์ แลศิลปศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้คุ้นเคยแลชักนำความรู้นั้นๆ มาสู่ประเทศของเราตามแต่จะสามารณนำมาได้ แต่ไม่มีใครเลยสักคนเดียวในพวกที่มีความรู้ เช่นที่กล่าวนั้นจะระแวงว่าคฤสศาสนาอาจเป็นลัทธิหรือศาสนาที่ดีที่สุด หรือว่าเยซูช้อาจเป็นบุตรจริงๆ ของพระเจ้า หรือเป็นผู้ช่วยมนุษยชาติได้ พวกนั้นเป็นแต่ลงความเห็นว่ายเยซูช้อพินไปมีกำเนิดในชาติโง่เขลาเบาปัญญา จึงเป็นเครื่องใช้ล่อลวงกันในชาตินั้น การทำนายในเรื่องเยซูช้อตามคำกล่าวของผู้ตายทั้งสิ้นนั้น ผู้มีความรู้เหล่านี้ไม่มีใครเชื่อเลย โปรดอย่าต้องลำบากเพื่อชักจูงเราให้เชื่อในลัทธินั้น เราได้ฟังคำบรรยายเป็นอันมากจากพวกมิชชันนารีซึ่งอยู่ที่นี้ทั้งพวกเก่าแลพวกใหม่ กล่าวชี้แจงโดยทำนองต่างๆ กัน คำภีร์ไปเบอลแลอรรถกถาต่างๆ นั้นก็ได้เคยอ่านมามากแล้ว ข้าพเจ้าขอกล่าวแต่ข้อความสำคัญซึ่งอาจเป็นประโยชน์ระหว่างท่านกับข้าพเจ้าเท่านั้น

ข้าพเจ้าเสียใจที่จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่สามารถหาโอกาสออกนอกพระราชอาณาจักได้ เพราะขัดกับประเพณี หรืออุบายอันน่าติเตียนของประเทศเรา ซึ่งรัฐบาลของเราทั้งสมัยเก่าแลสมัยใหม่ได้บัญญัติขึ้นไว้ รัฐบาลนั้นเป็นผู้ซึ่งจมลีกลูกอยู่ในความชอบใจแลความปรารถนาอันมืดไปด้วยความไม่รู้ อันเราคิดว่าเราไม่สามารถจะนำให้ออกมาพ้นได้ตลอดชีวิตของท่านนั้นๆ แลในสมัยของเราเมื่อได้ยินว่าท่านแสดงปรารถนาให้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมกรุงนิวยอร์ก แลกรุงอื่นๆ ข้าพเจ้าก็มีความเสียใจเป็นที่สุด เพราะทราบว่าจะไม่มีโอกาสตลอดชีวิตที่จะไปถึงนิวยอร์กด้วยร่างกายของข้าพเจ้าได้ เรื่องที่กล่าวถึงนิวยอร์กโดยเลียดนั้น ข้าพเจ้าได้อ่านแล้วในหนังสือบางเล่ม แลได้ยินเสมอๆ จากปากครูแลมิตรข้าพเจ้าทางนี้ เหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงปรารถนามานานแล้วที่จะไปเยี่ยมเยียนกรุงนั้น ทรัพย์สินสมบัติของข้าพเจ้าก็มีพอที่ข้าพเจ้าจะไปเยี่ยมประเทศต่างๆ ในยุโรปแลอเมริกาได้ แต่จะทำประการใดกับรัฐบาลของเราได้เล่า แต่ข้าพเจ้ายินดีอยู่ว่าลายมือของข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเยี่ยมประเทศอเมริกาได้บ้างบางครั้ง

ข้าพเจ้ายินดีในกนาหาที่ได้ยินว่าท่านสามารถกระทำกิจธุระได้หลายสาขา เหตุฉะนั้นข้าพเจ้าขอมอบตัวข้าพเจ้าต่อท่านเพื่อเป็นมิตรอันแท้จริงของท่าน เพราะข้าพเจ้าต้องการมานานแล้วที่จะมีบุคคลในเมืองท่านผู้กอบด้วยความซื่อตรงแลเห็นแก่ข้าพเจ้าโดยแท้เที่ยงเพื่อให้เป็นเอเยนต์ของข้าพเจ้า ผู้ซึ่งข้าพเจ้าจะได้สั่งให้หาสิ่งของที่ต้องการส่งบรรทุกเรือจากอเมริกามาถึงสยาม แลถ้ามีความต้องการเมื่อไรข้าพเจ้าจะได้สั่งผู้นั้นให้จัดการเช่นที่ว่า แต่ยังมีใครก่อนนี้ไม่ บัดนี้ข้าพเจ้ายินดีที่จะได้ท่านเป็นเอเยนต์ของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้ทราบจากเอเยนต์ทางสิงคโปร์บอกเข้ามาว่า กำปั่นแห่งประเทศอเมริกาอย่างน้อย 30 ลำมาเยี่ยมท่าเมืองสิงคโปร์ แต่ข้าพเจ้าเสียใจที่กำปั่นอเมริกันไม่เข้ามาเยี่ยมสยามบ้าง ดังนั้นขอให้ท่านช่วยให้สมประสงค์ข้าพเจ้าสักอย่างเกิด คือข้าพเจ้าต้องการจะมีเครื่องพิมพ์หินสักเครื่องหนึ่ง (เครื่องสำหรับตีพิมพ์ด้วยแผ่นหิน) พร้อมทั้งเครื่องประกอบให้ครบชุด ขอท่านจงช่วยหาซื้อให้ข้าพเจ้าสักเครื่องหนึ่งจากประเทศของท่าน ท่านจงเขียนถึงข้าพเจ้าโดยเร็วทางบก” เพื่อให้ทราบว่าเครื่องพิมพ์นั้นราคาเครื่องละเท่าไร ถ้าราคาต่ำกว่า 200 เหรียญ แล้ว ข้าพเจ้าต้องขอให้ท่านออกเงินรองไปก่อนแลจัดส่งบรรทุกกำปั่นลำใดลำหนึ่งซึ่งท่านทราบว่าจะมาแวะสิงคโปร์ แล้วท่านจงแจ้งข่าวมายังข้าพเจ้าล่วงหน้า บอกชื่อเรือแลชื่อกัปตัน ทั้งบอกราคาล้างของมาด้วย ข้าพเจ้าจะได้มีคำสั่งไปถึงเอเยนต์ของข้าพเจ้าที่อยู่สิงคโปร์ให้คอยเรือซื้อนั้นๆ ของประเทศอเมริกา แลให้คอยรับแลใช้เงินค่าสิ่งของทันทีที่ก่อนเวลาเรือจะออกแล่นไปโดยปลอดภัย ไม่มีความเป็นข้าหรือผิดผ่อนในเรื่องเงินเลย ขอท่านจงช่วยให้สมประสงค์ของข้าพเจ้าในเรื่องนี้ แต่ว่าข้าพเจ้าไม่มีเอเยนต์สักคนเดียวในเมืองจีนซึ่งกำปั่นอเมริกันมาเสมอๆ ข้าพเจ้าจะใช้เงินค่าสิ่งของที่บอกมาแต่ซื้อ แต่สิ่งของได้หายเสียแล้วเพราะถูกจีนสลัดชิงไปนั้นไม่ได้ เพราะข้าพเจ้าทราบว่ากำปั่นทั้งสิ้นมีประกันภัย จะมีผู้ใช้ค่าเสียหายกลางทะเลให้ เหตุฉะนั้นท่านอย่าส่งสิ่งของที่ข้าพเจ้าสั่งฝากมากับพวกมิชชันนารี หรือผู้ใดที่จะขึ้นบกที่เมืองจีน หรือผู้ขึ้นที่ฝั่งทะเลเมืองจีนเลยด้วย ข้าพเจ้าทราบว่ายังมีพวกสลัดอีกมากซึ่งมักทำลายกำปั่นชาวต่างประเทศบ่อยๆ นัก แต่ที่สิงคโปร์จะไม่ มีเหตุอันตรายเช่นนั้น เพราะได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาลอังกฤษ แลทั้งข้าพเจ้าก็มีเอเยนต์ซื้อตรงอยู่ที่นั่น

แล้วด้วย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าประสงค์ให้ท่านส่งของซึ่งข้าพเจ้าสั่งมาที่ท่าเมืองสิงคโปร์ ข้าพเจ้าขอออกชื่อเอเยนต์ที่สิงคโปร์ ผู้ซึ่งท่านควรสลักหลังส่งหนังสือที่มีมาถึงข้าพเจ้าหรือมอบให้ส่งของที่ท่านส่ง

มากำนำลหรือขายให้ข้าพเจ้า อันจะส่งมาโดยกำปั่นที่จะมาสู่ท่าเมืองสิงคโปร์

เอเยนต์จีนของข้าพเจ้าที่สิงคโปร์ชื่อดังนี้ ต้นต็อก เสง เอลโคเวอร์ หรือกงลี

เอเยนต์ชาวอังกฤษของข้าพเจ้าชื่อดังนี้ เมสเยอร์ส แฮมิลตัน แล เกร แลแกมปนี สิงคโปร์

โปรดเขียนตอบเรื่องที่ข้าพเจ้าวานนี้โดยเร็วที่สุด ข้าพเจ้าปรารถนาอย่างยิ่งที่จะได้เครื่องพิมพ์หิน ซึ่งได้ยินว่าราคาถูกกว่าที่ขายกันในเมืองอังกฤษ

ท่านอย่าเสียใจหรือโกรธข้าพเจ้าในเรื่องที่ได้กล่าว มาแล้วถึงข้อความในเรื่องสาสนา ข้าพเจ้ากล่าว ฉะนั้นเพราะข้าพเจ้าไม่เต็มใจให้ท่านลำบากในการพยายามชักชวน ซึ่งคงจะไม่เป็นผลสำเร็จได้เลย ถ้าถ้อยคำที่ข้าพเจ้าเขียนนั้นทำให้ท่านชุ่นใจ ท่านจงให้อภัยแก่ข้าพเจ้า จงเห็นแก่ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นเพียงชาวประเทศซึ่งต่ำต้อย แลจงยินดีในความเมตตาแลความนับถือของข้าพเจ้าที่มีต่อท่านผู้แสดงมิตรจิตรมายังข้าพเจ้าก่อน โดยประการที่ส่งหมึกสำหรับตีพิมพ์มาให้

ท่านจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นมิตรของท่านผู้มีเกียรติจะเป็นเอเยนต์ของท่านในประเทศนี้ ถ้ามีสิ่งใดอยู่ในความสามารถของข้าพเจ้าซึ่งท่านต้องการ

(พระอภิรักษ์) ปริณซ์ ท.ญ. เจ้าฟ้ามงกุฎ

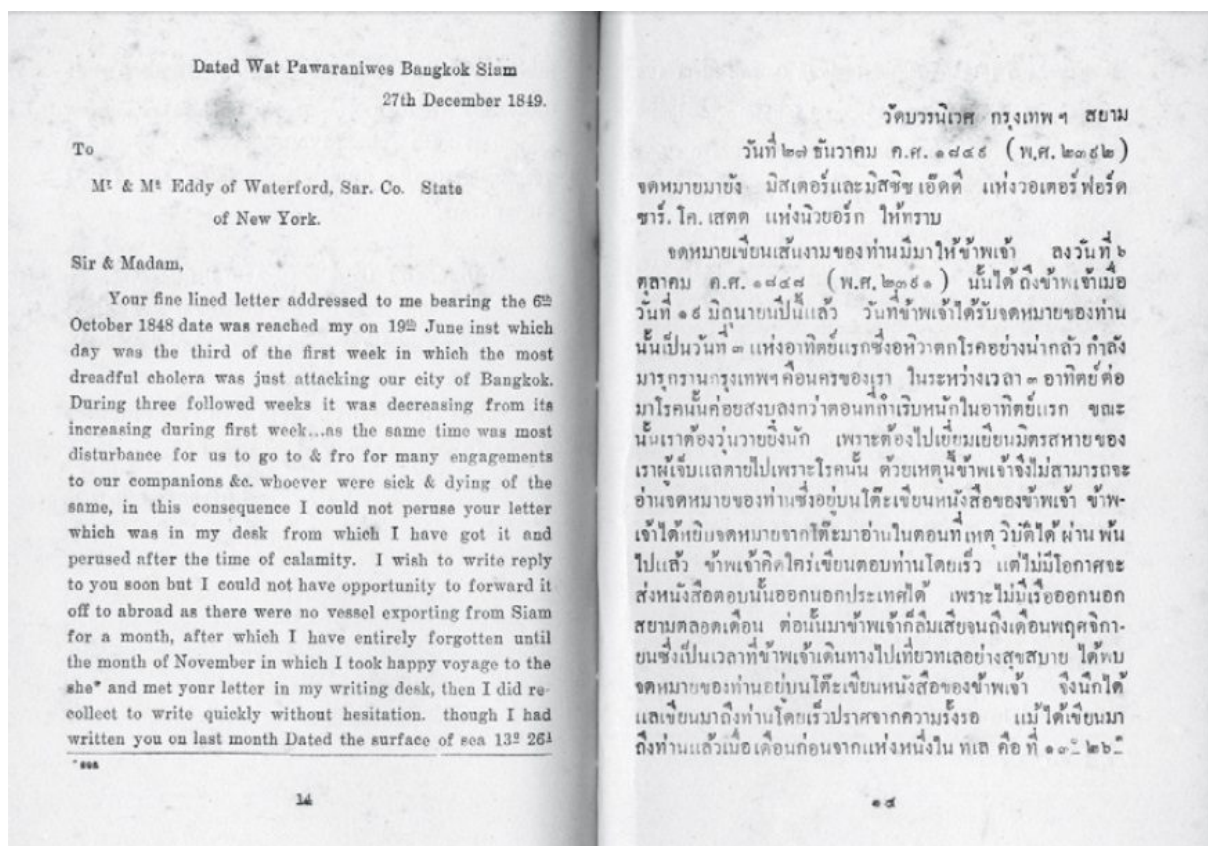
ผู้ทรงสมณศักดิ์เป็นอธิการแห่งอาราม ซึ่งมีนามว่าวัดบวรนิเวศ ในกรุงเทพฯ อันเป็นนครหลวงปัจจุบัน แห่งสยาม

ป.ล. โปรดอ่านด้วยความระวัง แลให้อภัยที่เขียนผิดในหนังสือนี้ทั้งสิ้น เพราะข้าพเจ้าเขียนด้วยความรีบร้อนที่สุด

(พระอภิรักษ์) ท.ญ.ม.

เชิงอรรถ

- 1 “ซลสันดี” คำนี้ผู้แปลไม่เคยพบ แลพบใครที่เคยพบ ครั้นจะเขียนว่าซลสันดีก็เกรงจะเป็นการเดาเกินไป
- 2 “Holy” คำนี้ความเดิมแปลว่าหุมต ซึ่งอาจแปลได้ว่า สมบูรณ์ แต่ไกลกว่าอัสตะที่เข้าใจกันโดยมากในสมัยนี้ ในที่นี้จึงแปลว่าบริสุทธิ์ ซึ่งดูใกล้กับความหมาย
- 3 “ทางบก” เห็นจะทรงหมายความว่าส่งมาทางยุโรป

สำเนาแลคำแปล พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๔ ก่อนเสด็จเถลิงถวัลย
ราชสมบัติข้อความภาษาอังกฤษ และหม่อมเจ้าพรพิมลพรรณ รัชนี้
ทรงแปลเป็นภาษาไทย

(ฉบับที่ ๒)

วัดบวรนิเวศ กรุงเทพฯ สยาม วันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392) จดหมายมายังมิสเตอร์และมิสซิส เอ็ดดี แห่งวอเตอร์ ฟอร์ด ชาร์ โค. สเตต แห่งนิวยอร์ก ให้ทราบ

จดหมายเขียนเส้นงามของท่านมีมาให้ข้าพเจ้า ลงวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1848 (พ.ศ. 2391) นั้นได้ถึง ข้าพเจ้าเมื่อวันที่ 19 มิถุนายนปีนี้แล้ว วันที่ข้าพเจ้าได้รับจดหมายของท่านนั้นเป็นวันที่ 3 แห่งอาทิตย์แรกซึ่ง อหิวาตกโรคอย่างน่ากลัวกำลังมารุกรานกรุงเทพฯ คือนครของเรา ในระหว่างเวลา 3 อาทิตย์ต่อมาโรคนั้นค่อย สงบลงกว่าตอนที่กำเริบหนักในอาทิตย์แรก ขณะนั้นเราต้องวุ่นวายยิ่งนัก เพราะต้องไปเยี่ยมเยียนมิตรสหาย ของเราผู้เจ็บแลตายไปเพราะโรคนั้น ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงไม่สามารถจะอ่านจดหมายของท่านซึ่งอยู่บนโต๊ะ เขียนหนังสือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้หยิบจดหมายจากโต๊ะมาอ่านในตอนเช้าที่เหตุวิบัติได้ผ่านพ้นไปแล้ว ข้าพเจ้า คิดใคร่เขียนตอบท่านโดยเร็ว แต่ไม่มีโอกาสจะส่งหนังสือตอบนั้นออกนอกประเทศได้ เพราะไม่มีเรือออกนอก สยามตลอดเดือน ต่อมาข้าพเจ้าก็ล้มเสียจนถึงเดือนพฤศจิกายนซึ่งเป็นเวลาที่ข้าพเจ้าเดินทางไปเที่ยวทะเล อย่างสุขสบาย ได้พบจดหมายของท่านอยู่บนโต๊ะเขียนหนังสือของข้าพเจ้า จึงนึกได้แลเขียนมาถึงท่านโดยเร็ว ปราศจากความลังเล แม้ได้เขียนมาถึงท่านแล้วเมื่อเดือนก่อนจากแห่งหนึ่งในทะเล คือ ที่ 130_261 แล็ดดี จู๊ดเหนือ และ 1010_ 31 ลองดีจู๊ดตะวันออกในอ่าวสยาม เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1849 แต่บัดนี้ ข้าพเจ้ามีโอกาสเที่ยงแท้ที่จะส่งจดหมายแลของให้ของข้าพเจ้ามายังประเทศท่านเป็นโอกาสดีกว่าครั้งที่ได้พูด ไว้เมื่อคราวที่แล้วมา เพราะมิตรที่นับถือของข้าพเจ้า มิสเตอร์ เอ.เอ็ม. เฮเมนเวย์ กับครอบครัวจะเดินทางออก จากนี้ไปประเทศอเมริกา เหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอเขียนมาถึงท่านอีกครั้งหนึ่งข้ากับฉบับที่ส่งไปคราวก่อน เพื่อส่ง ไปถึงท่านด้วยมือมิตรอันชื่อตรงพร้อมกับหีบสี่เหลี่ยมเล็กใบหนึ่งทำด้วยหินอ่อนอย่างดีเยี่ยมของเมืองเขมร ซึ่งเป็น ของนิยมกันในประเทศเราว่าดีนัก กับทั้งหีบบรรจุดอกไม้แห่งอย่างงามฝีมือเจ้าหญิงผู้ชำนาญองค์หนึ่ง ผู้เป็น พระประยูรญาติที่รักของข้าพเจ้า เจ้าหญิงองค์นี้เป็นพระราชธิดาของพระราชบิดาของข้าพเจ้าผู้เป็นพระเจ้า แผ่นดินรอง หรือพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ที่ 2 ในรัชกาลของสมเด็จพระชนกนารถของข้าพเจ้า ผู้เป็นพระเจ้า แผ่นดินทรงศักดิ์สูงบรรลือพระ เกียรติทั่วไป แลเป็นผู้ได้มาซึ่งช้างเผือกแท้ ๆ ถึง 4 เชือก ของ กำนันนี้ข้าพเจ้าขอให้ท่านรับไว้โดยเมตตา เพื่อเป็นที่ระลึกถึงข้าพเจ้าภายหลัง เพราะข้าพเจ้าปราณาความ ติดต่อ แลไมตรีระหว่างท่านแลข้าพเจ้าให้ยั่งยืนไปตลอดชีวิตท่านแลชีวิตข้าพเจ้า

ในการตอบจดหมายท่านลงวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1849 นั้น ข้าพเจ้าได้เขียนไปถึงท่านอย่างยืดยาว แลส่งทางอื่น แต่ข้าพเจ้าเกรงว่าถ้าท่านได้รับจดหมายฉบับนั้นเรียบร้อยแล้ว ท่านอาจเกิดความไม่พอใจก็ เป็นได้ ถ้าจดหมายนั้นไม่เป็นที่ชอบใจท่านเพราะว่าเป็นการกล่าวความขัดกันกับศาสนาของท่าน ท่านจง ให้อภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย

ข้าพเจ้าทราบว่าตามธรรมเนียมนั้น ยากยิ่งนักที่จะชักจูงศาสนาอื่นซึ่งเป็นศาสนาผิดแผกจาก ศาสนาเดิมของตนที่ตนเคยรับความสั่งสอนอบรมมาตั้งแต่เริ่มเรียนเมื่อยังอยู่ในวัยเยาว์ ข้าพเจ้าจะ ทำประการใดจึงจะใช้มุสาวาท หรือล่อลวงเป็น คำจะตอบท่านได้อย่างจริงใจเพื่อให้ท่านยินดีต่อข้าพเจ้าที่ยอมเชื่อฟังจดหมายของท่านซึ่งแนะนำในเรื่องคุณสุดี

ศาสนา เพราะว่าคำแนะนำเช่นนั้นได้ฟังกันณที่นี้บ่อยๆ แลซ้ำๆ ถ้าข้าพเจ้าเชื่อฟังข้าพเจ้าคงจะ ปลาดนัก แล ถ้าเช่นนั้นข้าพเจ้าก็คงเข้าเป็นคฤสเตียนเสียก่อนรู้จักกับท่าน

ในเรื่องความปรารถนาของท่านที่จะให้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมประเทศอเมริกานั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวโดยจริง ว่า ข้าพเจ้าอยากเป็นที่สุดที่จะเดินทางไปในที่ต่างๆ ยิ่งกว่าอยู่แต่ในที่เดียว แต่ไปไม่ได้เพราะประเพณีไม่ดีของ รัฐบาลโง่เขลาเบาปัญญาของเราตั้งแต่ก่อนแลเวลานี้ห้ามไม่ให้ พระราชวงศ์เช่นข้าพเจ้า ออกนอกพระราช อาณาจักรนอกจากออกไปในราชการสงคราม ถ้าข้าพเจ้าแสดงความเห็นผิดจากแบบแผนของเราไปก็ไม่ได้ สำเร็จผลได้รับอนุญาตของรัฐบาลเป็นอันขาด คำพูดเช่นนั้นก็จะเปล่าประโยชน์ สิ่งซึ่งข้าพเจ้าจะขอให้ท่านช่วย แลข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะรับช่วยได้นั้นคือว่าข้าพเจ้าปรารถนามานานแล้วที่จะมีผู้หนึ่งผู้ใดที่อยู่ในประเทศของ ท่าน ไม่ว่าจะป็นกรุงนิวยอร์ก กรุงบอสตัน หรือกรุงวอชิงตัน เพื่อเป็นมิตรสนิทแลเป็นเอเยนต์ของข้าพเจ้า ผู้ ซึ่งข้าพเจ้าอาจจะสั่งให้จัดซื้อของบางอย่างให้ข้าพเจ้าจากประเทศของท่านและอาจมีเมตตาแก่ข้าพเจ้าช่วยรอง เงินราคาสิ่งของบางอย่างแล้วซื้อส่งมายังข้าพเจ้าโดยเรือที่จะมาสิงคโปร์ ณที่นั้นข้าพเจ้ามีมิตรแลเอเยนต์ที่จะ คอยรับสิ่งของนั้นๆ แลให้เงินแทนข้าพเจ้าหรือถ้ามีเอเยนต์เช่นที่วานั้น ก็อาจจัดหาสินค้าที่จะต้องการจาก สยามส่งไปยังอเมริกาได้

ข้าพเจ้ามองหาบุคคลชนิดนั้นมานานนักหนาแล้ว ก็ยังหาใครไม่ได้เลย แต่ข้าพเจ้าหวังว่าถ้าท่าน กรุณาต่อข้าพเจ้า และรับทำตามสุดแต่ท่านจะสามารถทำได้ ข้าพเจ้าคงจะปลื้มใจเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้ทราบ จากมิตรที่อยู่สิงคโปร์บอกแก่ข้าพเจ้าว่าเรือกำปั่นจากอเมริกาอย่างน้อย 30 ลำมาสิงคโปร์ แต่มี 3 หรือ 4 ลำเดินไปมาถึงสิงคโปร์โดยตรง ส่วนอื่นๆ แล่นไปมาจากท่าเรืออื่นๆ หลายแห่ง ถ้าดังนั้นจริง ท่านจะ ทำความคุ้นเคยกับกัปตันเรือเหล่านั้นๆ ซึ่งเดินตรงไปตรงมาจากประเทศของท่านกับสิงคโปร์ แลส่งจดหมายของ ท่านมายังมิตรแลเอเยนต์ของข้าพเจ้าผู้สิงคโปร์ ขอให้เขาช่วยส่งจดหมายหรือสิ่งของซึ่งท่านจะส่งมายัง ข้าพเจ้า แลข้าพเจ้าก็จะบอกชื่อท่านไปให้เอเยนต์นั้นๆ ทราบ แลแจ้งให้ทราบว่าท่านเป็นเอเยนต์ของข้าพเจ้า ทางกรุงนิวยอร์ก ถ้าท่านจะอนุญาตให้ข้าพเจ้าบอกเช่นนั้นได้ ข้าพเจ้าหวังว่าท่านคงอนุญาต

ข้าพเจ้าขอบอกท่านว่า ข้าพเจ้ามีความร้อใจแลปรารถนาอย่างยิ่งที่จะได้เครื่องพิมพ์หินเครื่องหนึ่ง หรือเครื่องพิมพ์ชนิดอื่นซึ่งคิดทำขึ้นใหม่ๆ อาจพิมพ์ตัวอักษรได้เร็วกว่าเครื่องพิมพ์แบบธรรมดา แม้ว่าตัวอักษร จะไม่สู้งามนักก็ไม่เป็นไร

ถ้าเครื่องพิมพ์นั้นๆ ราคาต่ำกว่าเครื่องละ 200 เหรียญ ข้าพเจ้าจะยินดีส่งไปยังเอเยนต์ของข้าพเจ้า ทางสิงคโปร์ แลถ้าท่านส่งเครื่องพิมพ์มากับกำปั่นที่ไว้ใจได้ลำใดลำหนึ่งซึ่งมาทำสิงคโปร์ แลของนั้นมาถึงเอ เยนต์ของข้าพเจ้า เอเยนต์ของข้าพเจ้าก็จะใช้เงินค่าเครื่องพิมพ์นั้นทันที แต่ข้าพเจ้าไม่ยอมรับสิ่งของที่ส่งมา ทางเมืองจีนซึ่งกำปั่นอเมริกันโดยมากมักมาเสมอๆ เพราะข้าพเจ้าไม่มีเอเยนต์อยู่ที่นั่นเลย แลมักมีเหตุอันตราย เรื่องโจรสลัดบ่อยๆ

เอเยนต์อังกฤษของข้าพเจ้าชื่อแอมิลตันแลกรแล กัมปนีแห่งสิงคโปร์ เอเยนต์จีนของข้าพเจ้าที่สิงคโปร์ชื่อ “ตันต็อกแสง”

ข้าพเจ้ามีเกียรติเป็นมิตรแท้แลชื่อตรงของท่านผู้หวังจะได้ตอบจากท่านทางบกโดยเร็ว ในเรื่องที่ข้าพเจ้าขอให้ท่านช่วยจัดนี้

(พระอภิชัย) ปริณซ์ ท.ญ. เจ้าฟ้ามงกุฎ

เชิงอรรถ

1 “ข้างเผือกแท้” คือ ข้างเผือกเอก

แม้ว่าผู้นำไทยจะไม่ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนาเลยก็ตาม แต่ก็ยังนิยมชมชอบในผลงานของมิชชันนารีอเมริกัน ข้อเสนอแนะบางประการของพวกมิชชันนารีในการปรับปรุงชีวิตและสังคมไทยในหลายด้าน ถูกนำมาใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 พระมหากษัตริย์โปรตุเกสล้ำๆ ให้มิชชันนารีเผยแพร่ศาสนาต่อไปได้ในสยามประเทศ โดยเฉพาะรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่าความมุ่งมั่นของมิชชันนารีสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตของพระองค์ได้²

หมายเหตุ : พระราชหัตถเลขา รวม 4 ฉบับ (2 ฉบับ นำมาใช้ในบทความนี้) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงพบขณะเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2474 โดยมีฝรั่งนำมาเสนอขายให้ทรงรับซื้อต้นฉบับไว้ทันทีด้วยความหวงแหนเสียดาย เมื่อเสด็จฯ กลับสู่พระนครแล้ว ได้พระราชทานต้นพระราชหัตถเลขาเหล่านี้ให้กับทางราชบัณฑิตยสภาเพื่อดูแลรักษาต่อไป

เอกสารประกอบการค้นคว้า

¹ ไกรฤกษ์ นานา. “วาทกรรมการเมือง พระเจ้ากรุงสยามกับนโปเลียน,” ใน คันหารัตนโกสินทร์ 2 เทิดพระเกียรติ 100 ปี วันสวรรคตรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน 2553

² วิไลเลขา ถาวรธนาสาร. ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก. กรุงเทพฯ : ตำนานสุทธาการพิมพ์, 2545

³ สำเนาแลคำแปล พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเถลิงถวัลยราชสมบัติ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากัญจนากร ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส พ.ศ.2475

ไกรฤกษ์ นานา “เหตุผลที่ ร.4 ทรงปฏิเสธเปลี่ยนศาสนา เผยพระราชหัตถเลขาตอกกลับ “การรณรงค์เชื่อลัทธิโบราณ”” [ออนไลน์] เผยแพร่ พฤษภาคม 2554 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2564 จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_25288